

K İ T A P T A H L İ L L E R İ

Seha L. MERAY

Doç. Dr. Mehmet GÖNLÜBOL, *Turkish Participation in the United Nations. 1945 - 1954*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No. 161 - 142. Ankara, 1963. VIII + 180 sahife. 20 TL.

Siyasal Bilgiler Fakültesi Devletler hukuku ve milletlerarası teşekküller doçenti Dr. Mehmet Gönlübol'un, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın ilk sekiz yıllık çalışmalarına Türkiye'nin katılımını inceleyen bu önemli eseri, milletlerarası hayatı özellikle milletlerarası teşekkülleri, yazarların teorileri ya da dilekleri yerine, Devletlerin uygulaması, davranışı ve tutumu açısından inceleyen ve sayıları son yıllarda artmağa başlayan çalışmalar arasında özel bir yer tutmaktadır.

Genel olarak Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile olduğu kadar, Teşkilât içinde Türkiye'nin tutumu ve davranışı konusunda, Teşkilâtın kuruluş yıllarından bu yana, yayınlar görülmektedir. Belirli konular üzerindeki monografilerden başka, Teşkilatı tüm olarak göz önünde tutan bazı eserler de yayınlanmıştır. Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kurulması için 1945 de San Francisco konferansına Türk Heyeti üyesi olarak katılan Prof. Cemil Bilsel, ilk olarak, belgelere dayanmakla beraber, bir az da bir «seyahatname» havasından kurtulmayan kitabını 1946 da yayınlamıştı : *Birleşmiş Milletler. I : San Francisco Çalışmaları*, İstanbul, 1946. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Milletlerarası Barış İçin Carnegie Tesisi ile işbirliği içinde Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ve Teşkilât organları önünde tartışılan meselelerle ilgili olarak Türk devlet yetkililerinin, Türk basınının, millet vekillerinin, ve bilim adamlarının görüş ve açıklamalarını başlıca kaynak tutan bir çalışma yapmış ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında yapılması gerekli değişiklikleri belirtmiştir. Genel olarak 1954 - 55 yıllarında yapılan bu çalışma 1961 de, New York'da, Carnegie Tesisi tarafından İngilizce olarak yayınlanmıştır : *Turkey and the United Nations*, New York, 1961.

Bu araştırmanın yapıldığı yıllarda, Dr. Gönlübol'un da, özellikle Birleşmiş Milletler belgelerine dayanarak, tek başına aynı konulara eğilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Elimizdeki değerli eser, bu çalışmaların ürünüdür. Dr. Gönlübol ayrıca, Dr. Türkkaya Ataöv ile birlikte Birleşmiş Milletlere karşı Türkiye'nin davranışını hukukî ve siyasî yönlerden değerlendiren özlü bir monografi üzerinde de çalışmış ve bu monografi Dış Münasebetler Enstitümüz tarafından yayınlanmıştır : *Turkey and the United Nations - A Legal and Political Appraisal*, Ankara, 1960.

Dr. Gönlübol, Siyasal Bilgiler Fakültesince ve İngilizce olarak yayınlamış *Turkish Participation in the United Nations. 1945 - 54* başlıklı incelemesinin önsözünde incelemenin maksadını açıklarken, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının bir dünya devleti olmadığını, ancak üye devletlerin işbirliği ile amaçlarını gerçekleştirebileceğini, üye devletlerin desteklemesiyle, sosyal ve milletlerarası barışında temeli olan sosyal ve milletlerarası adaletin tesisi için bu işbirliğinin sağlanabileceğini belirtmekte, genel olarak konu ve bu konuyu işlemde kullandığı metoda ilişkin olarak şu açıklamayı yapmaktadır :

Devletler hukukuna sayıya ve hukukun zorunlu kıldığı vecibelerin kabulüne dayanamadıkça hiçbir milletlerarası teşkilâtlanma gerçekleşemez. Devletler hukukunun savunulması, özgürlük ve adalet temel fikirlerinin yitirilmesine ve gölgelendirilmesine yol açmıyacak bir şekilde genel gelişmeyi yönetme çabasına bir katkıdır.

Birleşmiş Milletler Üyelerinin davranışlarında, Devletler hukukuna ya da Teşkilât anayasasıyla adalet yoluna başvurmaya, büyük bir ilgi gösterilmiş olduğunu söylemek, yazık ki, mümkün değildir. Tartışmalar boyunca, arada sırada hukuka da değinildiği görülmekte ise de, kararlar alınırken hukukun kesin bir etken olduğu çok seyrek.

Bu araştırmanın amacı, kuruluşundan Genel Kurulun sekizinci toplantısına kadar, Birleşmiş Milletlerin organları önünde tartışılmış meselelerle ilgili olarak Türkiye'nin görüşlerini ve davranışlarını gözden geçirmek, ve Teşkilâtın anayasasıyla, zamanın siyasal ve ekonomik dünya şartları karşısında, bu görüşleri ve bu davranışları eleştirici bir gözle incelemektir.

Araştırmamız geniş ölçüde Birleşmiş Milletler Tutanaklarına ve Belgelerine dayanmaktadır. Ama hiçbir tutanağın gerçeği [tam olarak] söylemediğini de belirtmek gerekir. Yapılan konuşmaların tam ya da özet tutanakları kitaplıklarda çok güzel ama kuru ve resmî görünürler. Fakat bunlar,

kişilik çatışmalarını, Genel Kurulun zamanını sıkıştıran askıda kalmış diğer meseleleri, Birleşmiş Milletler'de ya da New York otellerinin koridorlarında toplantı-dışı görüşmeleri anlatmazlar. Ne de temsilci heyetlerine hükümetlerinden gelen yeni talimatı gösterirler.

Dünya halkları, Birleşmiş Milletlere üye Devletler, Teşkilâtın tavsiyelerini ve kararlarını ancak işlerine geldiği zamanlar destekledikleri sürece, güçlü bir Birleşmiş Milletler umud edemezler. Burada şunu da belirtmek bir zevktir: Belirli konulara ilişkin olarak, Türkiye'nin görüşleri bakımından bazı çekingeler ve kuşklar açıklanmış olmasına rağmen, yazar, bu memleketin, genel olarak, Birleşmiş Milletlerin ateşli bir destekleyicisi olduğu kanısındadır. (sh. vii-viii)

Böyle bir görüş ve çalışma metodu ile, Dr. Gönlübol kitabının planını altı bölüm üzerine kurmaktadır. *Birinci bölümde*, «Andlaşmanın kaleme alınışı» başlığı altında, Türkiye'nin, 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Beyannamesine katılımı, San Francisco konferansında karşılaşılan çeşitli meselelerle ilgili görüş ve davranışı, konferansın belge ve tutanaklarına dayanılarak, incelenmektedir. (sh. 1 - 12).

Kitabın *ikinci bölümü* (sh. 13 - 68), «Barış ve güvenliğin idamesi» başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, Dr. Gönlübol, Türkiye'nin görüşünü belirttiği meseleleri ele almakta ve Birleşmiş Milletler tutanak ve belgelerine dayanarak, şu konuları incelemektedir: «A. Milletlerarası uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümü» başlığı altında: 1. İspanyol meselesi; 2. Güney Afrika Birliğinde Hind menşeli kimselere yapılan muamele; 3. Güney Afrika'da ırk meselesi; 4. Fransa'nın himayesinde Kuzey Afrika devletleri; 5. Yunan meselesi; 6. Filistin meselesi; 7. İtalya'nın eski sömürgeleri; 8. Keşmir meselesi; 9. Anglo - Iranian Oil Co. meselesi. Aynı bölümde, «B. Müşterek güvenlik» başlığı altında şu konular ele alınmaktadır: 1. Silahsızlanma ve silahların düzenlenmesi; 2. «Barış İçin Birleşme» kararı; 3. Müşterek askerî hareket: Kore.

Üçüncü bölüm «İktisadî İşbirliği ve insan hakları» başlığını taşımaktadır (sh. 69 - 110). Bu bölümde önce Birleşmiş Milletlerin iktisadî faaliyetleri incelenmekte ve özellikle: 1. Az gelişmiş bölgelerin iktisadî gelişmesi ve bu bölgelere teknik yardım; 2. Bölgesel ekonomik komisyonlarla ilgili olarak Türkiye'nin görüşleri üzerinde durulmaktadır. Bundan sonra, «B. İnsan hakları ve temel hürriyetler» başlığı altında: 1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi; 2. İnsan hakları sözleşme tasarıları, ve 3. «Genocide» konusunda tartışmalar ve Türk görüşü ele alınmaktadır.

Kitabın *dördüncü bölümü* «Hukukî meseleler» (sh. III - 126) bakımından Türk görüşlerinin incelenmesine ayrılmıştır. Bu bölüm de iki kesime ayrılmıştır. Birinci kesimde, «Devletler hukununun tedrici gelişimi ve kodifikasyonu» başlığı altına incelenen konular şunlardır: 1. Devletlerin hakları ve ödevleri konusunda Beyanname tasarısı; 2. Çok - taraflı andlaşmalara ihtirazî kayıt; 3. Deniz hukuku. İkinci kesimde, «Birleşmiş Milletler Andlaşmasının bazı maddeleri» başlığı altında, 1. Veto ile ilgili 27 nci madde, ve 2. Birleşmiş Milletler Andlaşmasının değiştirilmesi meselesi üzerinde durulmaktadır.

Beşinci bölüm «Teşkilatlanma meseleleri» (sh. 127 - 146) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yeni üye kabulü, Küçük Genel Kurul (Interim Committee) ve Üye devletlerin Birleşmiş Milletlerde temsili meselelerinde Türk hükümetinin görüşleri incelenmektedir.

Kitabın *sonucu ve altıncı bölümü* «Sonuçlar» a ayrılmıştır (sh. 147 - 154). Bu bölümde, varılan sonuçlar iki ana - başlık altında toplanmıştır : 1. Birleşmiş Milletlerde «bloklar» ve bunlarla ilgili olarak Türkiye'nin durumu; 2. Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerde başlıca ilgi alanları neler olmuştur? Dr. Gönlübol, Birleşmiş Milletler'deki bloklarla ilgili olarak Türkiye'nin nasıl davranmış olduğunu örnekler vererek açıklamakta, batılı devletlerle birlikte hareket ettiği, çekimser kaldığı, ya da birOrta Doğu bölgesi olarak bu bölgenin devletleri ile birlikte hareket ettiği konuları belirtmektedir. Dr. Gönlübol'un vardığı sonuca göre, Genel Kurul'daki seçimlerde, bloklar halinde oy verme, genel olarak, Türkiye'nin yararına olmamıştır.

Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerde ilgilendiği konular arasında, başta, en önemli yeri müşterek güvenlik meselesi almaktadır. Bu bakımdan, Dr. Gönlübol, diğer bölümlerde incelemediği, Truman doktrini uyarınca Türkiye'ye Amerikan iktisadî ve askerî yardımını, Kuzey Atlantik Andlaşması Teşkilâtını, Birleşmiş Milletler açısından incelemekte ve Türkiye'nin tutumunu eleştirmektedir. Bundan sonra vesayet, muhtar olmayan ülkeler, az gelişmiş ülkelere yardım, Birleşmiş Milletlerdeki Türk temsilci heyeti üzerinde duran Dr. Gönlübol, şu genel sonuca varmaktadır :

Genel olarak denilebilir ki, Türkiye, Birleşmiş Milletlerin ilk sekiz yılı boyunca, Teşkilâta ve Teşkilâtın kurduğu düzenin desteklenmesine bağlılık göstermiştir. Birleşmiş Milletler Andlaşmasıyla çelişen politikalara cephe almış, Andlaşmaya uygun düşen politikaları da, yalnız kendi işine

geldiği için değil, fakat Andlaşmaya bağlılığının bir belirtisi olarak, desteklemiştir. Türkiye Birleşmiş Milletlerin, bu yüzden de gelişen milletler topluluğunun ateşli bir destekleyicisi olmuştur. (sh. 154)

Dr. Gönlübol'un bu incelemesinin değeri, kitabın sonuna eklediği çeşitli tablolarla artmaktadır. Bu tablolar yalnız Türkiye'nin tutumunu değil, aynı zamanda, bilimsel yönden, Dr. Gönlübol'un nasıl sistemli ve sabırlı bir çalışma yaptığını da ortaya koymaktadır. Birinci ek, Türkiye'nin çeşitli meselelerde karar alınırken nasıl oyverdiğini, Genel Kurul ilk toplantısından VIII inci toplantısına kadar göstermektedir. II sayılı ekde Türkiye'nin Ocak 1954 tarihine kadar üye olduğu Birleşmiş Milletler kurullarını, III sayılı ek de Türkiye'nin Birleşmiş Milletler bütçesine yıllık katkılarını (tablo 1), Türkiye'nin Birleşmiş Milletler teknik yardım programlarını katkısını (tablo 2) ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuklar Fonu'na yardımlarını (tablo 3) göstermektedir. IV sayılı ek, Birleşmiş Milletlerin desteği ile hazırlanmış andlaşmalarla ilgili olarak Türkiye'nin durumunu göstermektedir. Kitabın sonunda etraflı bibliyografya'da, incelemede başvurulan belgeler ve yararlanan diğer yayımlar belirtilmektedir. Tek noksan, bir kavram, konu ve devlet indeksidir.

Doç. Dr. Mehmet Gönlübol'un bu değerli eseri vesilesiyle, iki noktayı belirtmek istiyoruz. Birincisi, Dr. Gönlübol'un bu eserinin, Dış Münasebetler Enstitüsünce yapılmış araştırma gibi, Birleşmiş Milletlerin ve bu Teşkilatta Türkiyenin 1945 - 1954 arası durumunu incelemektedir. Bugün Teşkilat on sekiz yaşındadır. Son on yıl içinde, memleketimizin, Birleşmiş Milletlerdeki durumunu, tutumunu ve davranışını da, ilk iki çalışmada gördüğümüz yoldan, incelemek sırası gelmiştir sanırız. Bu öncü çalışmalardan sonra, son on yılın ya Dr. Gönlübol, ya o tutum ve ilgide bir başka hukukçumuz ya da bir çalışma gurubunca ele alınması, milletlerarası teşekküllerle ilgili araştırmalara çok önemli bir katkı olacaktır. Bunu yaparken, şüphesiz önemleri ve kapsamaları yalnız askerî, iktisadî ve politik yönden değil, fakat her bakımdan artan bölgesel teşekküller, özellikle Avrupa bütünleşmesi üzerinde durmak da yerinde olacaktır.

Belirtmek istediğimiz ikinci nokta da şudur : Dr. Gönlübol'un bu yazıda değindiğimiz her iki incelemesi gibi, Dış Münasebetler Enstitüsünce yapılan araştırma da yalnız İngilizce yayınlanmış bulunmaktadır. Diğer alanlarda da, yalnız İngilizce yayımlanan başka araştırmalar vardır. Örneğin, Yılmaz M. Altuğ, *Turkey and Some Problems of International Law*, İstanbul, 1958 (University of Istan-

bul, Publications of the Institute of International Law and International Affairs, No 8) ve Metin Tamkoç, *Political and Legal Aspects of Armistice Status*, Ankara, 1963 (Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İdarî İlimler Fakültesi yayını, No. 2).

Memleketimizin bilimsel çalışmalarını milletlerarası alana çıkaracak bu çeşit araştırma ve incelemelerin yaygın yabancı dillerde de yayınlanmasının, şüphesiz büyük önemi ve değeri vardır. Bu çeşit yayınların desteklenmesi de gerekir. Ancak, şu da önemli bir nokta olarak görünmektedir : Yabancı memleketler bilimsel çevrelerinin memleketimizdeki bu çeşit değerli çalışmalardan haberli olmaları, bunlardan yararlanmaları yanında, aynı çalışmaların *Türkçe olarak da yayınlanmaması*, memleketimizde bunlardan ancak o yabancı dili bilenlerin yararlanmasını mümkün kılmakta, bilmiyenleri bu yarardan yoksun bırakmaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletlerle ilgili olarak Türk tutumu ve görüşleri konusunda etraflı üç çalışma yapılmış olmasına rağmen, İngilizce bilmeyenlerimizin, bu çalışmaların ortaya koyduğu verileri, vardıkları sonuçları ve öne sürdükleri teklifleri öğrenmeleri, - bu eserleri İngilizce bilenlere çevirtmezlerse, - imkânsızdır. Türk araştırmacılar tarafından, her alanda olduğu gibi Devletler hukuku ve milletlerarası teşekküller alanında da, yapılmış ve yabancı dillerde yayınlanmış çalışmaların ve incelemelerin (yabancı üniversitelerde verilmiş doktora tezleri dahil) Türkçeye de çevrilerek yayınlanmasının, bu çeşit iki dilde yayınların yersiz bir ek gider sayılmamasının, ve yayın işlerinde yetkili organların bunu desteklemesinin önemli ve çok yararlı bir davranış olacağı kanısındayız.